

ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ

Ю. Л. Бриндіков

кандидат психологічних наук,
викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Хмельницького університету економіки і підприємництва

УДК 316.346.2

ГЕНДЕР: СУСПІЛЬНО–ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Проаналізовано стан виконання гендерної політики в Україні, запровадження норм та цінностей у стосунках різних статей. Запропоновано шляхи вирішення існуючих гендерних проблем та подолання залишків радянської ідеології стосовно функціонування жінок та чоловіків у соціальному і політичному житті держави.

Ключові слова: гендерна політика, гендерна рівність, гендерна культура.

Однією з тенденцій сучасного українського суспільства є його оновлення та реформування для подальшого повноцінного функціонування на демократичних засадах. Адже демократизація та гуманізація соціального життя — це вектори розвитку українського суспільства, яке знаходиться на етапі нових можливостей та перетворень, які ведуть за собою часткове або повне знищення стереотипів у різних сферах діяльності людини.

Подібна трансформація у всіх її формах та проявах потребує радикальних змін у ряді суспільно-політичних аспектів: це зміни у сфері політики і державного управління; зміни у соціальній, культурній і релігійній сфері; а також значні зміни в економічному житті суспільства.

Оскільки суб'єктами будь-якої діяльності є люди (жінки та чоловіки), то очевидним є той факт, що зміни торкнулись також їх. З'явилась необхідність у новому концептуальному баченні функцій жінок та чоловіків (стосовно концепцій XIX–XX ст.ст. щодо розподілу прав та обов'язків жінок та чоловіків у суспільно-політичному житті). Таке пояснення та обґрунтування взяла на себе гендерна політика.

Багатогранність гендерного питання досліджувалась західними та вітчизняними соціологами, психологами, культурологами, медиками. Великий внесок у дослідженні систем гендерних норм у різних народів на певному етапі суспільного розвитку та в різні часи зробила американська дослідниця Маргарет Мід ("Стать і темперамент", 1935 р.). Її концепція гендерного аналізу — перша серйозна спроба розв'язання гендерних проблем у суспільстві [1, с. 14–15].

У 70–ті роки минулого століття з'явилися перші наукові роботи з соціології, психології, культурної антропології, які запропонували розрізнення таких понять

як “sex” і “gender”, хоча й вважали ці поняття пов’язаними певною мірою між собою. Вчені дійшли висновку, що, окрім біологічних відмінностей між чоловіками та жінками, розрізняються їхні соціальні ролі, форми діяльності, а також вони мають різні поняття щодо норм поведінки, погляди щодо ментальності, емоційних характеристик тощо [1].

Нове поняття спрямовано на подолання застарілих поглядів та концепцій, знищення стереотипів щодо виключно біологічних відмінностей між чоловіками та жінками, не враховуючи їх соціального статусу формування особистості.

Дослідженням гендерних стереотипів займалися такі західні вчені, як Дж. Маккі, А. Шерис, Д. Хартлі, а також українські: Т. В. Виноградова, Н. В. Лавриненко, В. В. Семенов та ін.

Метою роботи є висвітлення понять “гендерна політика”, “гендерна рівність”, з’ясування на підставі аналізу наукової літератури і статистичних даних, як впроваджується гендерна політика на державному рівні, демонстрація тенденцій розвитку та застосування на практиці гендерної рівності як запоруки здорового стану суспільно-політичної ситуації в державі.

Історія боротьби за рівність прав жінок та чоловіків в українському суспільстві сягає 50-х років XIX ст. (Наддніпрянська Україна), коли жінки здобули можливість, хоча й на короткий час, вступати до університетів (“Товариство допомоги вищій жіночій освіті”). У 90-х роках XIX ст. жінки стали активно залучатися до політичних партій, а початок XX ст. позначився зростанням чисельності жіночих організацій різного спрямування: “Харківське товариство взаємодопомоги жінок” (1902–1919), “Київське товариство оборони жінок” (1905–1917) та “Одеське товариство оборони жінок” (1904–1917), “Клуб русинок” (1893), “Жіночий кружок” у Коломиї (1894), “Жіноче товариство” в Городенці і москвофільське “Общество русских женщин” на Буковині (1896), “Жіночий кружок” у Тернополі (1901), “Жіноча читальня” у Долині, “Кружок українських дівчат” у Львові (1903) тощо [2; 3, с. 30].

Активна діяльність жіночих товариств та організацій тривала до 30-х років XX ст. і спрямовувала свою діяльність на забезпечення рівноправного статусу з чоловіками, зміни феодально-кріпосницької системи державних і сімейних відносин, створення нових соціально-економічних відносин.

На відміну від західних держав, де процес емансипації був еволюційним, органічним і тривалим, сутність більшовицької гендерної політики зводилася до визнання механічної рівності між чоловіками та жінками. Своєрідною межею розподілу суспільних ролей виступала біологічна відмінність між статями.

30-ті роки XX ст. позначилися зміною традиційної патріархальної сім’ї індустріальної доби новою етакратичною гендерною моделлю, тобто державний контроль над приватною сферою залишався, за жінкою закріплювалась роль залежної від держави, що не змінювало патріархальної сутності радянської системи.

Законодавство СРСР визначало роль жінки в суспільстві як “трудівниці, матері, виховательки своїх дітей і домогосподарки”. Водночас знімалась відповідальність чоловіків у сфері сімейного життя, що створювало подвійне навантаження, рольовий конфлікт та стрес у працюючої жінки. Необхідно нагадати, що результати психологічних тестів показали, що низький рольовий конфлікт визначається високим рівнем вдовolenня шлюбом та позитивним відношенням чоловіка до роботи дружини. Тобто подвійне навантаження знімається з жінки перш за все за рахунок чоловіка [4, с. 85].

У 80-х роках XX ст. відбулись зрушення у вивченні багатьох суспільно-політичних питань, у тому числі гендерної рівності, хоча довгий час радянська влада відкидала різницю соціальних ролей чоловіка та жінки в суспільстві. Твердженням влади було те, що така нерівність існує лише у капіталістичних державах, тому й було накладено заборону на розгляд та тлумачення понять фемінізм та гендерні характеристики. У зв’язку з тим, що ряд наук, таких як психологія, соціологія, кібернетика, отримав клеймо “лженаук”, явища та процеси соціального

і політичного характеру не досліджувались науковцями проте вправно регулювались парткомками та комсомольськими організаціями.

Кінцевим результатом такої регуляторної політики в соціальній сфері стало неправильне тлумачення та стереотипізація багатьох визначень, зокрема гендерної рівності в суспільстві.

Чи змінилась ситуація гендерного питання в сучасному українському суспільстві?

Проблема забезпечення гендерного паритету в суспільному житті України набуває останнім часом все більшого значення. Конституційні принципи гендерної демократії (ст. 24 Конституція України) відкривають в Україні широкі перспективи для утвердження політики рівних прав жінок та чоловіків.

Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” спрямований на досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України [5; 6; 7].

На жаль, статистичні дані говорять нам про неповне виконання законів та їх переважно декларативний характер. Наприклад, з 1990–х років представництво жінок у Верховній Раді не досягло 10 % (середній світовий показник представництва жінок у парламентах дорівнює 13,9 %) [8]. Щодо гендерних особливостей системи економічних відносин, то ми зустрічаємось із вкоріненими у свідомості чоловіків та жінок стереотипами патріархального характеру, які обмежують залучення жінки до ділової сфери.

У масовій свідомості населення є різним бачення критеріїв життєвого успіху: високий рівень доходів, власна справа, кар’єрний зріст — найбільш суттєві показники успіху чоловіків.

Великий вплив на індивіда здійснюється в одному з його періодів соціалізації — дитинстві. Саме тоді поруч десятки порадників пояснюють загальні правила гри, пропонують готові взірці поведінки. Такими порадниками є батьки, дідусі, бабусі, які демонструють своє стереотипне бачення розподілу прав та обов’язків між чоловіками і жінками.

Але на свідомість дитини мають вплив й інші фактори, такі як художня література, кіно, п’єси, де зображуються сильні, домінуючі чоловіки та пасивні, безпорадні жінки.

Українське суспільство намагається зробити домінуючим егалітарний тип сім’ї, хоча, насправді, розподіл сімейних обов’язків залишається традиційним: жінка переважно повинна вести домогосподарство та виховувати дітей, а чоловік — матеріально забезпечувати сім’ю. Такий розподіл функцій жінки та чоловіка призводить до фізичного та психологічного перевантаження жінки, відштовхує її погляди у вирішенні сімейних питань на другий план, оскільки останнє слово за чоловіком — фундатором матеріальних благ; створює загрозу жінці стати жертвою насильства, зокрема матеріального.

Аналіз гендерної політики та гендерної рівності між чоловіками та жінками демонструє часткове регулювання з боку виконавчої влади та практичне застосування нових принципів функціонування українського суспільства.

Насьогодні необхідним є пошук роботи соціологів та психологів у дослідженні гендерних проблем, що дасть змогу об’єктивніше поглянути на інтереси самої жінки, надаючи їй право вільного вибору: ким бути, як жити, що в житті головне.

Таблиця 1

Традиційний стереотип виховання [3, с. 8–9]

Дівчина	Юнак
Цінності	
Сім'я Дім Взаємини між людьми Освіта Злагода	Кар'єра Гроші як засіб самовизначення Влада Освіта як складова частини кар'єри та влади
Рольова орієнтація	
Гендерна меншовартість Домогосподарка Мати Трудівниця Сімейний менеджер Служниця	Гендерна пріоритетність у досягненнях у суспільстві та сім'ї Заробітчанин/власник Хазяїн Людина, яка вимагає, щоб її обслуговували Син Трудоголік Сімейне пугало (“Ось, я батькові розповім...”)
Риси особистості	
Слухняна Відповідальна за сім'ю та людські взаємини Покірна Активна у всіх питаннях сім'ї Контролер Миротворець Бездоганність	Стриманий Впевнений у собі Майстровитий Безкомпромісний Схильний до агресивного розв'язування конфліктів Активний у сексуальних стосунках Пасивний у всіх питаннях життя сім'ї

Нагальним питанням є створення і впровадження в реальність за допомогою методичної, інформативної роботи, підтримки з боку законодавчої, виконавчої, судової гілок влади егалітарного типу взаємовідносин статей. Тільки за таких умов між жінкою та чоловіком не буде елементів панування та підлеглості. Жінки та чоловіки стануть рівними особистостями і матимуть у суспільстві рівні можливості.

Потрібно кожному громадянину опанувати гендерну культуру українського суспільства, дотримуватись норм поведінки та цінностей, які складають його основу. Це дасть можливість швидко відкинути стереотипи та пережитки патріархальних радянських поглядів щодо взаємин між чоловіками та жінками як у політичному, так і в соціальному аспектах.

Ми повинні пам'ятати, що стосунки взаємодоповнення в сім'ї та в суспільстві — це шлях вирішення гендерних проблем, де виграють обидві статі, діти, батьки і суспільство в цілому.

Список використаних джерел

1. Гендерні аспекти державної служби [Текст] / [за заг. ред. Б. Кравченка]. — К. : Основи, 2002. — 335 с.
2. Смоляр, Л. О. Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України другої половини XIX — поч. XX : сторінки історії [Текст] / Л. О. Смоляр. — Одеса, 1998. — 408 с.

3. Гендерна політика Хмельницького регіону [Текст]. — Хмельницький : Світанок; Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2008. — 100 с.
4. *Алешина, Ю. Е.* Ролевой конфликт работающей женщины [Текст] / Ю. Е. Алешина, Е. В. Лекторская // Вопросы психологии — 1989. — № 5. — С. 80–88.
5. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства [Текст]. — [2-е вид., доп., уточ.]. — К. : Український інститут соціальних досліджень, 2003. — 129 с.
6. Гендерна експертиза українського законодавства (концептуальні засади) [Текст] / відп. ред. Т. М. Мельник. — К. : Логос, 2001. — 120 с.
7. *Суслова, О. І.* Захист прав жінок та дітей судовими та правоохоронними органами в Україні [Текст] / О. І. Суслова, О. О. Лазаренко, Н. О. Ахтирська / [за заг. ред. Г. О. Христової]. — К. : Тютюкін, 2010. — 336 с.
8. *Гусак, І.* Гендерна рівність і прогрес [Текст] / І. Гусак // Демократична Україна. — 2003. — 14 лютого.

Надійшла до редакції 23.03.2012

Бриндиков Ю. Л. Гендер: общественно-политический аспект

Проанализировано состояние выполнения гендерной политики в Украине, ввод норм и ценностей в отношениях разных полов. Предложены пути решения существующих гендерных проблем и преодоления остатков советской идеологии относительно функционирования женщины и мужчин в социальной и политической жизни государства.

Ключевые слова: гендерная политика, гендерное равенство, гендерная культура.

Bryndikov, Yu. L. Gender: the Social and Political Dimension

The state of implementation of gender politics is analysed in Ukraine, input of norms and values in the relations of the different sexes. The ways of decision of existent gender problems and overcoming of bits and pieces of soviet ideology are offered in relation to functioning of women and men in social and political life of the state.

Key words: gender politics, gender equality, gender culture.

